

SNOVANJA

Kranj, 10. marca 1978 – št. 2, I. XII

Franci
Zagoričnik

Teden slovenske drame v Kranju

Vsebina

19. stran:

Jože Vidic

*Sedem krst
za Ronkarjevo
družino*

22. stran:

dr. Cene Avguštin

*Likovno življenje
na Gorenjskem
v letu 1977*

24. stran:

Martin Kadivec

Pesmi

26. stran:

Majda Žontar

*Pregled razvoja
poštne prometa
na Gorenjskem
do prve svetovne
vojne*

28. stran:

France Bratkovič

*Zapiski z dijaškega
stojišča*

30. stran:

Črtomir Zorec

Jenkove Lavre

V februarjskih dneh smo bili priče plodni ustvarjalni dejavnosti v okviru Prešernovega tedna, praznika slovenske kulture, ob številnih prireditvah kranjskih kulturnih zavodov in društev, med katerimi je teden slovenske drame zanesljivo tisto osrednje dogajanje, ki je v tem času prevladovalo, tako po številu prireditev, tako po svoji izvedbeni ravni, kakor tudi po raznovrstnih oblikah in razpredenosti delovanja. Tradicija tedna slovenske drame je segla ob tem že v svoje osmo leto in je dosegla takšno stopnjo svojega razvoja, da je potreben temeljitejši premislek o njegovi dozrajši in nadaljnji poti.

V tehnološkem formalnem pogledu se je prireditelj in izvajalec tedna slovenske drame soočil s svojimi mejnimi možnostmi uprizorjanja slovenske drame, saj so na letošnji program pregleda slovenske izvirne dramatikke odločno posegle omejitve odra kranjskega Prešernovega gledališča. Ta je bolj ali manj takšen, kakršen je bil še pred vojno. Imamo primerno urejen vnanji, videzni del gledališča, medtem ko je posodabljanje odrskega prostora in tehnike izostalo do te mere, da določenih neogibnih predstav pri takšnem pregledu ni mogoče pripeljati v Kranj. To bi veljalo v primeru tedna slovenske drame za Partljičevo dramo Oskubite jastreba in v ljubljanski Drami izvedeno Šeligovo Čarovnico iz Zgornje Davče, pa tudi za kakšno drugo predstavo zunaj tega programa, ki bi našla pri kranjskem kulturnem občinstvu velik odziv, kot je Tosca iz celjskega Slovenskega ljudskega gledališča.

Izvirna zamisel tedna slovenske drame izpostavlja Kranj oziroma kranjsko gledališko dogajanje v izjemnem položaju v kontekstu celotnega slovenskega gledališkega prostora. Možnosti in pretvez za takšno izpostavitve bi se našlo dosti. Vendar je teden slovenske drame v toliko splošno gledališko obvezujoč, da presega vsako drugo ad hoc izbiro pri tematizaciji zamisli neke takšne gledališke manifestacije. Osmislitev tako zastavljenega projekta pa seveda ni enkratna, zgolj

izhodiščna in rešljiva enkrat za vselej. Gledališče se v sklopu ostalih oblik kulturnega življenja izkazuje kot najbolj celovito in najbolj totalno povezovanje živega, neposrednega stvariteljskega prizadevanja in njegovega zmeraj bolj številnega soudeleženca ali porabnika iz ostalih področij družbenega dogajanja. V splošni družbeni delitvi dela zavzema gledališče vidno mesto kot eno izmed žarišč kulturnega življenja, ki je v duhovnem osveščevanju, rasti in poglobljanju, kakor tudi v razgrinjanju široke palete vprašanj sodobnega življenja, kulturne in splošne tradicije izhajajoče iz družbenega in kulturnega življenja ter revolucije in nadaljnega revolucioniranja družbe in njene kulture.

S tega vidika se kaže tudi nujnost presejanja zastarelih tehnoloških pogojev v obsegu sodobnih uprizoritvenih potreb in zahtev. Pri tem je seveda verbalni balast pojmovati gledališče kot kultno svetišče, gledališke delavce kot svečenike Talijinega hrama, današnje gledališko občinstvo kot vdane in hvaležne podanike kulturnemu povzdigovanju v lažno parnasovsko višavje. Boj današnjega gledališča je boj za trdna tla konkretne realnosti našega sodobnega življenja, za splošno preverjanje njegovih prvin in nasledkov. Zaradi tega je še toliko bolj pomembna njegova mobilnost, pri čemer pa ne mislim toliko na osredotočenost dogajanja sodobne slovenske drame v Kranju, pač pa bolj na njegovo nezavezanost izključnemu »posvečenemu« mestu, kot je sama gledališka hiša Prešernovega gledališča. Izpeljave iz gledališke hiše, precejšnje število predstav zunaj nje daje gledališkemu življenju tisti razmah, ki šele omogoča pravo odprtost za nove vidike njegovega delovanja, s tem pa tudi za novo vsebino. Minimalne gledališke zasedbe, kot npr. monodrame, so temu prodoru najbolj primerne in predstavljajo pomemben most od gledališča v gledališki hiši do gledališča v proizvodnih obratih in podobno.

Ugotovitev, da formalne sprostitev omogočajo tudi vsebinske inovacije, je

(Nadaljevanje na naslednji strani)

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

več kot na dlani. In obratno. Ali ne bi bila izvedba Lužanove delavske drame Sreča neposrednih proizvajalcev v svoji »naravni« in scenaciji, med stroji primernejša in mogoče bolj uspešna in bolj funkcionalna kakor njena izvedba v klasičnem gledališkem prostoru? Podobno bi veljalo tudi za njegove Mostove v Zambiji ali nocoj bomo zidali. To bi bile perspektivne težnje pri tednu slovenske drame. Vsekakor pa bi predstavljala takšna usmeritev drugo stran gledališke nemožnosti in omejitve, ki bi jih bilo treba prav tako premagati in podreti. Predvsem bi se soočali s pojmovanjem gledališča v navajenih in tradicionalnih okvirih in funkcijah ter na drugi strani z nujnim revolucioniranjem tega pojmovanja in širitvijo možnosti gledališča in njegovega razvoja.

Pomemben premik v nadaljnjem razvoju tedna slovenske drame je gotovo v spoznanju nujnosti, da je za izbor programa tedna potrebno uvesti funkcijo strokovnega selektorja, ki bo omogočil prisotnost najboljših uprizo-

ritev iz slovenske dramatike. Pri tem se kaže možnost, da nastopi posamezno gledališče tudi z dvema dramama na visoki vsebinski in izvedbeni ravni, kakor tudi ta, da tisto gledališče, ki kriterijem selektorja ne bi ustrezalo, glede na to tudi ne bi moglo sodelovati. Naloga, ki nikakor ni preprosta, predstavlja pa potrebno tveganje. Privlačnost in pomen tedna slovenske drame se bosta gotovo stopnjevala tudi s predvidenima nagradama, z nagrado Slavka Gruma za najboljšo slovensko dramsko besedilo in Grün-Filipićevo priznanje za slovensko dramaturgijo. Tudi to tveganje je na mestu in pošteno. Saj se samo Prešernovo gledališče kot pobudnik in izvajalec tedna slovenske drame ne omejuje pred svojimi lastnimi izvedbenimi možnostmi, kajti najboljšo slovensko dramsko besedilo po vsej verjetnosti spet ne bo moglo biti uprizorjeno na njegovem odru. Izkazovale pa bi se ob tem njegove perspektivne možnosti in potrebe.

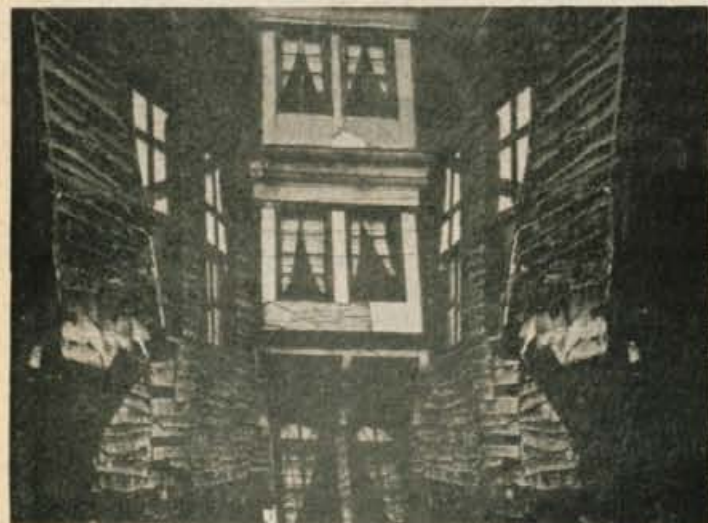
Ker gre pri Hašek-Grünovem Švejkju vendarle za dramatisacijo tuje literarne predloge, bi že za letošnji teden slovenske drame veljalo, da se Prešernovo gledališče ni predstavilo z izvirno slovensko dramo. Zanimivo je tudi siceršnje razmerje med nastopajočimi, v glavnem poklicnimi gledališči in kranjskim amaterskim gledališčem. To razmerje je na videz dokaj srečno, saj na ta način v kranjskem gledališkem življenju ne primanjkuje profesionalno izvedenih gledaliških predstav. Vendar pa to razmerje še toliko bolj očitno kaže na takšne možnosti razvoja Prešernovega gledališča, kakršne je žal zapustilo že pred četrto stoletja.

Situacija je v nekaterih pogledih bistveno izboljšana. V Kranju imamo danes prizadevne in uspešne profesionalne gledališke delavce, ki si v glavnem morajo iskati kruha drugod. To velja za dramatik in igralstvo. Pred leti smo imeli celo svojo eksperimentalno gledališko skupino TR z izvrstno predstavo Lužanove drame Salto mortale. Nadaljnja usoda te gledališke skupine je manj jasna ali pa je sploh ni več. Pri tem se zastavlja vrsta vprašanj in med temi na primer naslednje: ali naj kranjsko gledališko življenje izključno živi od krepkih injekcij in sijaja izposojenih ali »uvoženih« gledaliških prizadevanj v obliki tedna slovenske drame in podobno? Ali zmore pri vsem tem dovolj dobre volje in moči, da bi ohranilo pri življenju, kar je že enkrat pognalo, kot nujen zametek tistega zahtevnejšega gledališkega dela, ki se mu nekje, gotovo v ne tako daljni prihodnosti ne bo moglo ogniti? Vprašanje takšne gledališke skupine je gotovo mogoče tako ali drugače pojasniti. Vendar nobeno pojasnilo ne bi moglo biti zadostno spričo tega, da gre za izostalo delovanje, ki pa ni nikogaršnja interna stvar, tudi ne stvar skupine same, ampak stvar, ki je splošnega kulturnega interesa in pomena.

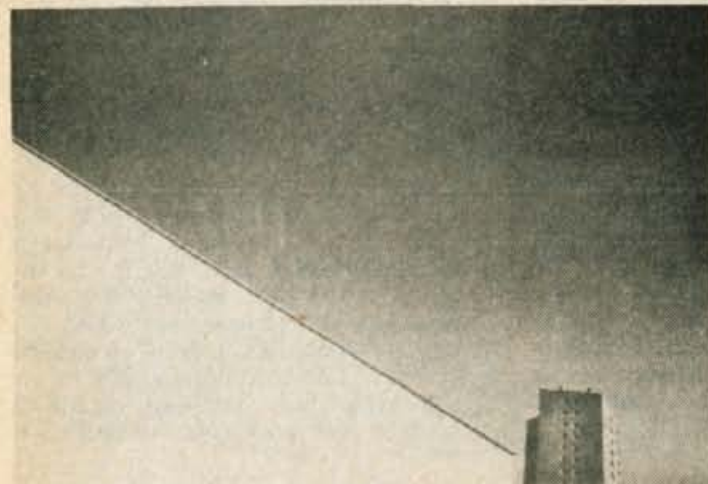

Janko Skerlep

Likovno gradivo na robovih strani sodi k prispevku dr. Ceneta Avgušтина Likovno življenje na Gorenjskem v letu 1977

Marjan Kuček

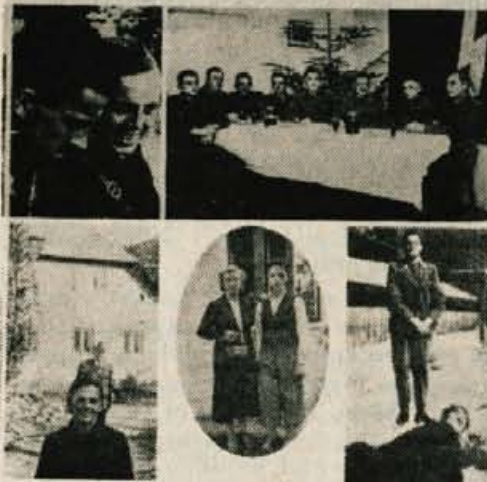
Dragan Arrigler

Jože
Vidic

Sedem krst za Ronkarjevo družino

sedem krst za ronkarjevo družino

JOŽE VIDIC

1971: Beg z morišča. 1973: Zločin pri Lenartu. 1975: Po sledovih črne roke. 1977: Sedem krst za Ronkarjevo družino. Nagrade: Kajuhova za leto 1970. 1972/73. 1977. Prešernova nagrada gorenjskih občin 1977.

Rojen je bil 20. oktobra 1926 na Selu pri Žirovnici. Leta 1943 se je priključil NOB, leta 1965 je bil upokojen kot major. Kot novinar publicist je sodeloval pri več časopisih in jeseniškem radiu.

Jože Vidic takole ocenjuje svoje delo: nisem pisatelj, sem le zbiralec in zapisovalec spominov oseb, ki vojnih dogodkov niso zapisali, ker niso bili večji pisanja, zaradi skromnosti ali pomanjkanja časa. Objavljamo odlomek iz dela Sedem krst za Ronkarjevo družino:

KAKO JE VOSOVKA VERA POBEGNILA IZ BEGUNJSKEGA ZAPORA?

Politično delavko kranjske skupine VOS Vera Tratnik sem zaprosil, naj mi opiše beg iz begunjskega zapora. Preberimo njeno pismo, ki ga je poslala iz Maribora:

»Februarja 1943. leta sem poslala pismo bratu Stanetu Mrharju, ki je na Koroškem v okolici Velikovca, Železne Kaple in Borovelj organiziral osvobodilno fronto. Kurirja so ujeli in pri njem so dobili tudi moje pismo. Tako bratov naslov kot moj podpis nista razodevala, komu je pismo namenjeno in kdo ga je pisal, a so po vsebini ugotovili oziroma sumili, kdo ga je pisal in komu. V želji, da odkrijejo moje zveze s partizani oziroma bratom, so gestapovci nekega večera k nam poslali provokatorja, ki je govoril celjsko narečje. Prosil me je, naj mu uredim zvezo s partizani, ker je bila celjska četa razbita v hajki. K nam ga pošilja Rado.

Res sem 1941. leta v Ljubljani spoznala nekega Rada (priimka se ne spominjam), ki je pozimi 1942. leta odšel v partizane. Tujcu sem odgovorila, da s partizani nimam nobene zveze in naj zapusti naše stanovanje. Še naprej je silil, naj mu uredim zvezo, a sem zanikala, da bi jo imela. Tedaj je iz žepa potegnil pištolo in mi zagrozil, da bom izključena iz SKOJ, če mu ne pomagam v stiski. S pištolo v roki je zahteval hrano.

Skojevka, da te ni sram, ne upaš pomagati partizanu v stiski! je grozil. Boš že videla, kakšna kazen te čaka. Partija strogo kaznuje nepokornost.

Skoraj bi mu verjela in nasedla. Ko sva bila z očetom za trenutek sama v sobi, me je opozoril: Ne verjemi mu. Ali ne vidiš, da se prav čudno vede za ilegalca in s pištolo zahteva hrano!

Nisem vedela, kaj naj storim. Neznavec me je neprenehoma prepričeval, da je ilegalcec, medtem ko me je oče skrivaj z namigi opozarjal, naj mu ne verjamem. Spreletel me je strah. Kaj bo, če je res razhajkani partizan, jaz pa mu odklanjam pomoč?

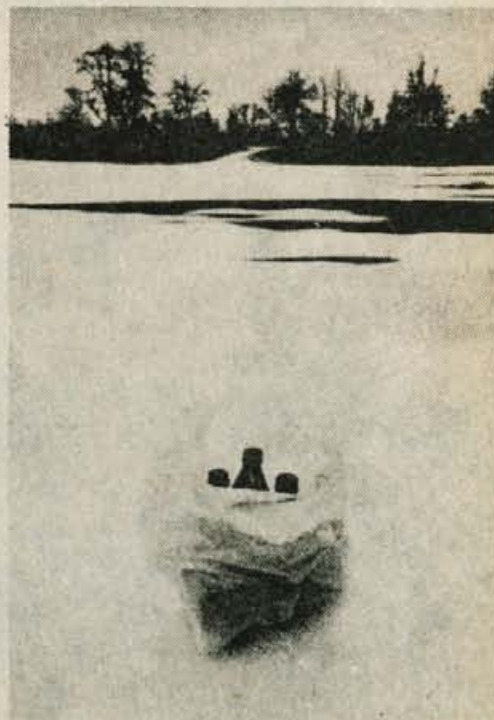
Zvečer sva ga z očetom spremljala na šentviško postajo. Vso pot je godrnjal, da ne ve, kam naj gre in na koga naj se obrne. Na kolodvoru je kupil vozno karto za Kamnik, pozdravil s pestjo in tihoma dodal: smrt fašizmu ter vstopil na vlak. Čim bolj se je vlak oddaljeval, tem bolj me je grizla vest. A ne dolgo. Komaj sva z očetom sedla za mizo k večerji, že je zaropotalo v hodniku in v kuhinjo je vstopilo več šentviških in škofjeloških gestapovcev. Šentvid pri Ljubljani je namreč spadal pod pristojnost škofjeloškega gestapa (ker je bila tu meja z italijanskim okupiranim ozemljem).

(Nadaljevanje na naslednji strani)

Jože Malty

Dušan Fišer

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

Na gestapu v Šentvidu so mene, očeta in mamo posamezno zasliševali vso noč. Po trdovratnem molčanju in zanikanju vseh obtožb so mi pokazali pismo, ki sem ga pisala bratu in so ga zaplenili pri ujetem kurirju.

Zjutraj, ko so nas iz stavbe gnali proti avtomobilu, sem ob njem videla stati uklenjenega moškega, ki je bil ves prejšnji dan pri nas doma. Kot igralec na odru mi je hinavsko rekel: Hvala, Vera, ker si me izdala. Ujeli so me na vlaku. V hipu se mi je poblisnilo, da je to gestapovska zvijača. Zaničevalno sem ga ošvignila s ogledom in mu zabrusila: Svinja!

V avtomobilu je sedel med menoj in mamo, tako da se nisva mogli pogovoriti glede poteka zasliševanja. Kakšna so bila vprašanja in odgovori? Zaprli so nas v škofjeloški grad, kjer so nas tri tedne zasliševali in pretepali. V tem času sem še enkrat videla omenjenega neznanca, ki se je izdajal za ilegalca, in to v nemški policijski uniformi.

Dobro, da mu nisem dala zveze, sem zadovoljno vzdihnila in se hip nato spet zgrozila, kaj bi bilo, če bi po moji neprevidnosti prišel v partizane. Stara sem bila 18 let in še nisem poznala gestapovskih metod. Mislila sem, da bo kmalu konec morije in gorja. Po treh tednih so me premestili v begunjski zapor, starše pa so internirali v Burg-hausen, kjer sta ostala do konca vojne.

V Begunjah sem se najbolj navezala na Štefko Lorbek, s katero sva bili 1941. leta begunki v Ljubljani, Danico z Jesenic, Milko Mohorič in njeno mamo, Minko Košir, poročeno Peraič, Anico Škrlj in njeno mamo (iz Kranja) in Milko iz Podreče (če se ne motim).

Čez dva meseca sem bila dodeljena k vrtnim delavkam. V eni sobi smo bile skupaj vse vrtno in poljske delavke. Z Minko Peraič sva spali skupaj v isti

postelji. Minko so ujeli kot partizanko v Udin borštu septembra 1942. leta, ko je v nemškem obroču padlo veliko borcev. Z njo sem se najbolje razumela. Pod odejo sva kovali načrt za beg. Žal sem bila vedno dodeljena vrtnim, ona pa poljskim delavkam, tako da nikoli nisva delali skupaj. Že nekajkrat sva se oblekli v svoji obleki in obutev, da bi bil beg lažji, a nisva imeli sreče, da bi delali skupaj.

Želja se nama je izpolnila 28. julija 1943. leta. Tega dne so nepričakovano določili, da bomo vse delavke plele peso in zelje na vrtu za južnim obzidjem.

Ob štirih popoldne nam je Anica Zorec prinesla malico. Anica je bila že pred vojno zaposlena v tedanji državni ženski kaznilnici in je ostala v službi tudi pod Nemci. Upravljala je skladišče hrane za zapornike in vodila poljska in vrtna dela.

Posedle smo po travi in hlastno hrustale suhe hruške in košček kruha. Na malem mostičku, pod katerim je tekla voda, je na klopi sedel policaj in nas stražil. Basal se je z obilno malico, ki mu jo je prinesla Anica.

Z Minko sva se ozrli naokrog, še enkrat pogledali stražarja, se spogledali in že sva bili zmenjeni. Vstala je in počasi izginila v gosto rastočem zelenju visokega fižola. Policaj je ni videl, ker je v tej smeri (proti Lescam) kazal hrbet. Lagodno sem se dvignila in odšla za njo. Minka me je počakala na koncu njive.

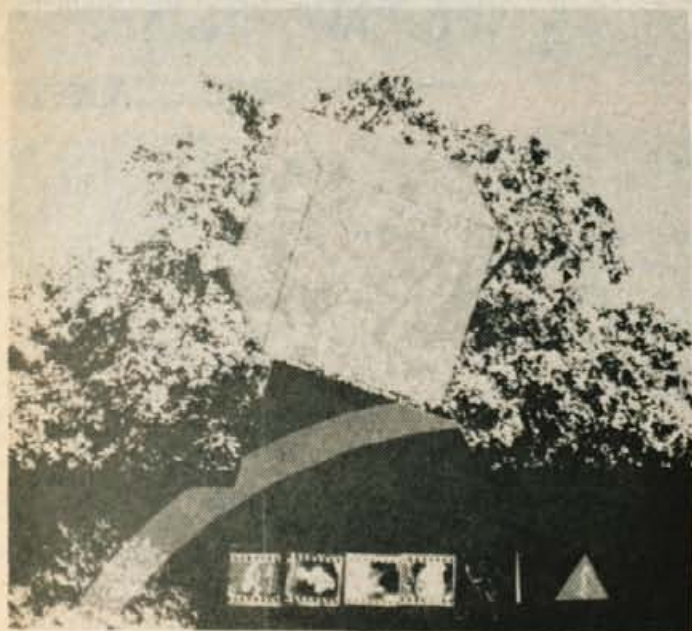
Med zidom in njivo je bil travnik. Naj tvegava življenje in stečeva prek travnika do zida? Če se policaj obrne, zbogom svoboda in domovina. Lahko naju opazijo tudi drugi stražarji in patrolje. Hitro sva se morali odločiti. Z mislijo, sedaj ali nikoli, sva stekli prek travnika do potoka, ki je žuborel po kaznilničnem vrtu. V obzidju je bila luknja, skozi katero je tekel potok. Splazili sva se ven. Tekli sva čez polja v smeri Lesc. Le urno in hrabro naprej! Proč, in to čim dlje in čim prej od teh prekletih zaporov!

Bežali sva mimo domačinov, ki so delali na polju. Po najinih zaporniških oblekah so vedeli, da sva ubežnici iz zapora. Minka je bila bolj prisebna kot jaz in jim je mimogrede zaklicala, naj rečejo, da naju niso videli. Zavili sva levo in prečkali cesto Begunje-Lesce. Le nekaj metrov naprej sva se na stezi srečali s kolesarjem in na najino presenečenje v njem prepoznali Toneta, delavca (ne zapornika) v begunjskem zaporu. Minka mu je povedala, da sva pobegnili in ga vprašala, kje naj poiščeva pomoč. Vzdihnil je in se od strahu boječ se posledic prijel za glavo.

Prišli sva do prvih hiš. Na Minkin predlog sva šli v neko hišo s prošnjo, naj nama pomagajo in naju začasno nekam skrijejo. Odgovorili so, da naju ne poznajo in da si tega ne upajo. Takšen odgovor sem pričakovala. Ljudje v okolici Begunj so bili preplašeni zaradi stalnega streljanja talcev in so se bali posledic. Kaj bo z njimi, če naju ujamejo?

Marjan Smerke

Janez Matelič

Zavrgli sva tudi misel, da bi se zakopali v hlevski gnoj na dvorišču te hiše. Spoznali sva, da naju lahko reši le gozd.

Teči bova morali po kakšni vodi ali potoku, da nama policijski psi ne bodo mogli slediti, je svetovala Minka. Šele po vojni sem zvedela, da sva bili v Zapužah.

V gozdu sva se v velikem loku izognili domačinom, ki so tam delali. Izčrpani sva se zatekli in skrili v vejevje podrtih smrek. Slišali sva lajež psov in nekje v daljavi nemško govorico. Sumili sva, da so to najini zasledovalci.

Bali sva se, da naju odkrijejo, ujamejo in pripeljejo nazaj v zapor in potem ... v grob.

Še nobeno popoldne v mojem življenju ni bilo tako dolgo. Sonce se nama je zlobno smejala in nikakor ni hotelo zaiti za gore.

Zdaj že vedo za najin beg, sem dejala Minki in pričakovala od nje kakšno tolažilno besedo. Brezmejno sem ji zaupala in brez nje ne bi mogla uiti. Kot bivša partizanka je vsaj približno vedela, kje sva. Jaz teh krajev nisem poznala.

Z mrakom se je vrnila dobra volja in vse več je bilo upanja, da bova prišli do partizanov. Previdno sva šli naprej in ob vsakem najmanjšem šumu obstali ter prisluškovali. Po večurni hoji sva prišli do nekega naselja, ki ga je Minka poznala. Rekla je, da je v njej nemška postojanka (Leše pri Brezjah; opomba J. V.). Obrnili sva se v drugo smer, hodili vso noč in šele zjutraj, ko se je svitalo, prečkali cesto (Begunje-Tržič) in se začeli vzpenjati v hrib (na Dobrčo). Hodili sva ure in ure, gor in dol in se izogibali vseh steza in sumljivih mest, kjer bi bila lahko sovražna zaseda. Popoldne sva se spustili v dolino in pri neki žagi prečkali cesto, ki pelje na Ljubelj. Na drugi strani ceste sva spet lezli v hrib.

Minka je bila Koširjeva od Sv. Ane (danes se vas imenuje Podljubelj). Njen dom je bil prazen. Minkin 17-letni brat je padel kot partizan v Udin borštu; oče je bil ilegalec OF in pozneje partizan. Njeno mamo in dve sestri so izgnali v taborišče v Burghausen, a so od tam pobegnile in prišle v partizane.

Oglasili sva se pri kmetu Završniku. Minka je te ljudi dobro poznala in tudi vedela, da v to hišo vodi kurirska pot. Završnikovi se niso mogli načuditi najini pripovedi o begu. Hranili so naju in skrili, da sva si zacelili krvaveče noge in si po stradanju v zaporu pridobili moč.

Čez teden dni so naju kurirji odpeljali preko hriba na Senično, kjer sva pri Luciji Švab nekaj dni čakali, da se je z Jelovice vrnila kranjska četa. Ko se je to zgodilo, sem jaz vsa srečna objela brata Staneta, Minka pa svojega očeta. Jaz sem odšla z bratom v četo, Minka pa je kot ilegalka prevzela organizacijo žensk in mladine na tržiškem območju.

Henrik Marchel

France Novinc

Kamilu Legat

Oskar Dolenc

dr.
Cene
Avguštin

Likovno življenje na Gorenjskem v letu 1977

Značilno za likovno življenje Gorenjske v letu 1977 je njegova raznolikost. Kaže se v velikem številu najrazličnejših umetnostnih tokov, ki so skozi vse leto razgibavali galerijsko življenje v pokrajini.

Na splošno zadovoljive zmogljivosti razstavišč v tem prostoru pa tudi bližina Ljubljane sta že od nekdaj privabljala likovne ustvarjalce tudi iz ostale Slovenije in tudi od drugod.

V zadnjih nekaj letih se je v okviru Kabineta slovenske fotografije v Kranju razvila živahna fotografska dejavnost, ob kateri se na dovolj sistematičen način seznanjamo z vidnejšimi predstavniki fotografskega oblikovanja pri nas. V okviru samostojnih prikazov so se letos predstavili **Jože Mally**, **Janko Skerlep**, **Joco Žnidaršič** in **Marjan Smerke**. Jože Mally nam je na razstavi v Mestni hiši posredoval predvsem krajino, obravnavano z raz-

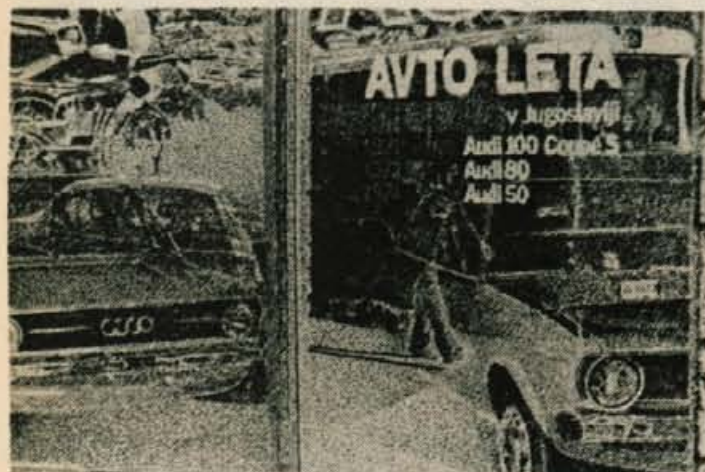
ličnih aspektov: kot »čisto«
krajinsko podobo, kot krajino, povezano s tihožitjem in kot arhitekturno krajino, ki pa se ne javlja samo kot celota, temveč predvsem s svojimi strukturami in deli. Skerlep nam je podal prerez skozi vso svojo predvojno fotografsko »klasiko«
z impresionistično občutenimi in lirično obarvanimi planinskimi in barjanskimi motivi. Fotografsko delo Marjana Smerketa je obrnjeno predvsem v prikazovanje nasprotij med naravo, ki smo jo prejeli kot dragoceno dediščino, in naravo, ki jo ogroža naša do kraja tehnizirana doba. Razstava Joca Žnidaršiča Tito je dokumentarno zgleden prikaz poti in srečanj z maršalom Titom.

V kleti Prešernove hiše so nas z manjšimi, tematsko sklenjenimi kolekcijami seznanili **Dragan Arrigler** s skupino interjerjev, **Radovan Čok** z žensko figuro, postavljeno v kontrastno okolje razrušenega arhitekturnega okolja, **Dušan Fišer** z objekti, ki jih polaga v prvi plan svojih krajinskih sestav, in **Oskar Dolenc** s serijo kompozicijsko pretehtanih aktov pod skupnim naslovom V ateljeju.

Izbor razstavljalcev fotografov sta poživila dve tematsko zasnovani razstavi: že tretjič ponovljena Pokrajina 77, ki je pritegnila več kot 70 avtorjev tudi iz drugih republik, in Avtoportret v fotografiji, na kateri je sodelovalo nekaj čez 50 fotografov iz vse Slovenije. Pokrajina 77 nas je seznanila s tradicionalnimi in novimi poskusi fotografskega oblikovanja krajine in je pomenila tudi za jugoslovanski prostor zanimivo informacijo. Razstava Avtoportret v fotografiji je prvokrat v samostojni obliki načela to vsaj pri nas malo obdelano področje fotografskega oblikovanja. Ob tem smo morali ugotoviti mnoge sorodnosti, ki vežejo to vejo fotografije z oblikovanjem lastnega portreta v slikarstvu.

Od fotografskih razstav zunaj Kranja ne smemo spregledati razstave **Marjana Kukca** v Trzinu z njegovimi likovno prečiščenimi krajinskimi in figuralnimi repetitivnimi.

Zanimiv prispevek vnašanja elementov konceptualistične umetnosti v likovno dogajanje Gorenjske predstavlja skupina razstav, ki sta jih v okviru teme Grafični prostor poezije vnesla v razstavnini program Gorenjskega in Loškega muzeja grafik **Nejc Slapar** in pesnik **France Pibernik**. Urbanizacija prostora z grafičnimi sredstvi, vključevanje grafike in poezije v ustvarjeni ambient, doživljanje pro-

France Berčič-Berko

Janez Ravnik

stora ne samo z vizuelnimi sredstvi, temveč tudi s hojo po njem, z gibanjem, ki ga usmerjajo grafični elementi in sklenjeni pesniški teksti.

Prvine vizualne umetnosti, konceptualne umetnosti in oparta se povezujejo v delu **Francija Zagoričnika**, ki smo ga spoznali na razstavi Bohinjski grafiti in Daktilografije v galeriji Prešernove hiše v Kranju.

Omenjeni eksperimentalni krog razstav na svoj način zaključuje predstavitev slikanih izdelkov šimpanza iz živalskega vrta v Cincinnatiju pod naslovom Likovna igra kot biološki pojav. Od kranjskih in tudi drugih obiskovalcev močno opaženo razstavno gradivo ni predstavljalo samo zanimivega dokumenta opičje slikarske igre, temveč tudi enega od možnih izhodišč za opazovanje in proučevanje pojava in razvoja umetnosti.

»Nova krajina«, ki je v likovnih prizadevanjih na Gorenjskem še nedavno zavzemala eno najpomembnejših mest, je v zadnjem času stopila nekoliko v ozadje. S samostojno razstavo so se predstavili le **Kamilo Legat**, v Trzinu, **Mario Petrič** in **Karel Kuhar** v Kranju ter **Ive Šubic** v Kranju in Radovljici. **Hermana Gvardjančiča** smo srečali na skupinski razstavi v Likovnem salonu v Trzinu. Bolj živa je bila razstavna dejavnost nekaterih slikarjev zunaj meja Gorenjske. Tako sta **Alenka Kham-Pičmanova** in **Herman Gvardjančič** razstavljala na Ravnah, **Mario Petrič** v Kočevju, **Ive Šubic** v Ljubljani, **France Novinc** v Ljubljani, Somboru, Atenah in Solunu in **Pavle Florjančič** v Ljubljani, na Ravnah, na Reki, v Gospiču itd.

Od zunanjih gostov, ki so se predstavili v Kranju s krajinarsko tematiko ne smemo pozabiti na **Mico Pregljevo**, ki je v svojih na sodoben način zasnovanih krajinah že nakazala marsikateri problem, s katerim se je kasneje ukvarjala mlada generacija.

Z rezultati grafičnega raziskovanja krajine smo se srečali v Murski Soboti na razstavi Likovna prizadevanja na Gorenjskem (**Henrik Marchel**, **Boris Jesih**, **Janez Ravnik** itd.).

Samostojni razstavi grafičnega gradiva sta pripravila v Kranju **Janez Matelič** in **Viljem Jakopin**, v Ljubljani pa **France Berčič-Berko** iz Škofje Loke.

Z novim realizmom oz. eno njegovih sestavin smo se spoznali ob razstavi slikarja **Tomaža Gorjupa** v Mestni hiši v Kranju. Problem prostora in barvnih odnosov v sliki so bili predmet raziskovanj **Cveta Zlateta** na razstavi v Prešernovem gledališču v Kranju. Stroge geometrične konstrukcije, ujete v (dekorativno delujoči) opartistični okvir, nam je posredovala razstava **Jožeta Gorinška** v Mestni hiši v Kranju.

Čeprav je v Kranju odprta bogata zbirka Dolinarjevih del, kiparstvo nikoli ni predstavljalo pomembnejše komponente v novejšem likovnem življenju Gorenjske. Vzrok lahko išče-

mo v omenjenem številu kiparskih ustvarjalcev, deloma pa kar v tradicionalni navezanosti na slikarska izražila. Vendar je v zadnjih letih tržiški kipar **Cene Ribnikar** s svojo aktivnostjo in s številnimi razstavami po Sloveniji omajal to pravilo. Ribnikarjevo nekdanje predvsem na figuro naslonjeno kiparstvo je kasneje dobilo povsem abstrakten značaj, ki je temeljil na zakonitostih opartističnega načina oblikovanja plastike. Toda namesto bolj »sodobnih« gradiv je Ribnikar ostal pri lesu, katerega lastnosti je dobro poznal in obvladal. V letu 1977 je predstavil svoj obsežni opus v Kranju, v Murski Soboti in Lendavi.

V okviru ostalih kiparskih predstavitev nas je Radovljica v galeriji v Šivčevi hiši prvič na Gorenjskem seznanila z izborom iz pretežno figuralnega opusa **Negovana Nemca**.

Ob vsakoletni izmenjalni razstavi z Mursko Soboto sta se v letu 1977 predstavila v Kranju **Štefan Galič** s svojo oblikovno razgibano, senzibilno in vsebinsko poglobljeno grafiko in **Zdenko Huzjan** z ekspresivno zagnanimi, barvno nemirnimi figuralnimi in krajinarskimi kompozicijami.

Med likovnimi prireditvami, ki so bile pripravljene v povezavi z drugimi galerijami in so jih financirale nekatere kulturne skupnosti na Gorenjskem, pa omenimo razstavo grafik in kipov **Janeza Boljke**, razstavo akvarelov **Janeza Mežana**, ki jo je posredoval Pokrajinski muzej v Ptujju, razstavo **Grupe Junij**, likovne skupine iz Rivolija v Kranju ter skupine **Butina**, **Gruden**, **Huzjan**, **Jernejec**, **Lovko**, **Vodopivec** in **Vrezec** v Škofji Loki.

Na vsakoletni razstavi del slikark-illustratorok v Radovljici smo se v letu 1977 seznanili z otroškimi ilustracijami **Ane Lucije-Stupice**.

Aktiv likovnih pedagogov Gorenjske pripravlja že tretje leto razstavo dosežkov likovne dejavnosti gorenjskih otrok. Razstave v Gorenjskem muzeju v Kranju skušajo obdelati različna področja, s katerimi se srečuje likovni pedagog pri svojem delu z otroki: prostor, barva, kompozicija, perspektiva, grafični, risarski, slikarski in plastični elementi v likovnem delu itd.

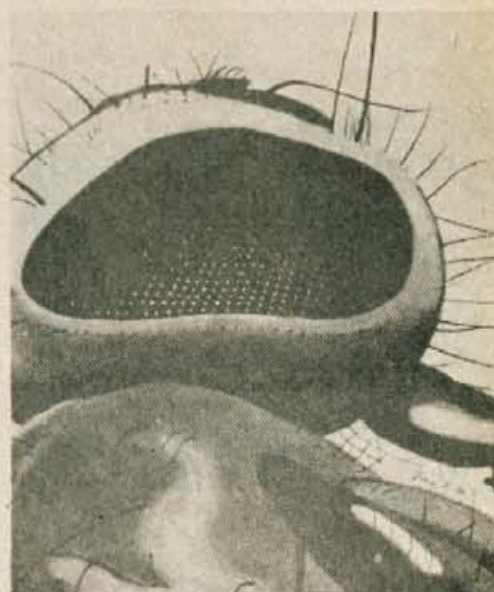
Gradivo z razstave Likovni elementi v delu gorenjskih otrok je bilo predstavljeno tudi v Ljubljani (Zavod za šolstvo SRS). Na temo razvoja starega mestnega jedra Kranja in njegove revitalizacije je Zavod za spomeniško varstvo v Kranju v povezavi s Fakulteto za arhitekturo (doc. dr. P. Fister) in Samoupravno stanovanjsko skupnostjo v Kranju pripravil načrtno in nazorno zasnovano razstavo Staro mestno jedro Kranja — načrt revitalizacije.

Pomemben del razstav je zajemal amatersko likovno dejavnost, ki je v zadnjem času postala pomemben člen v našem likovnem dogajanju, saj si je utrla pot v številne delovne organizacije in pobudila zanimanje za likovno umetnost tudi v številnih drugih sredinah.

Mario Petrič

Karel Kuhar

Alenka-Kham-Pičmanova

Radovan Čok

**Martin
Kadivec**

Pesmi

Na praznik

*Punčka želi moje bližine,
punčka mi poseda medvedka
v naročje,
punčka me sprašuje,
če imam rad medvedka.*

*Ves sem prežet z zlobo.
Odganjam otroka,
ne maram medvedka,
ne želim ven, na sprehod,
s punčko in mamico.*

*Praznik je.
Sonce oblikuje zimsko popoldne.
Odpravljamo se k stricu.
Ne maram z mamico in punčko
k stricu.
Pri stricu pečejo rumeno kokoš.
Ne, k stricu ne.*

*Nategnil sem svoje
živce,
povezal sem s svojimi živci
telefonske drogove,
skozi moje živce
se pogovarjajo
o pečenki.*

*Praznik je.
Lep, spokojen dan se obeta.
Moji živci so rezko napeti.
Svet okrog mene je kovinsko
obarvan, zveneč.
Pošastno odziven.*

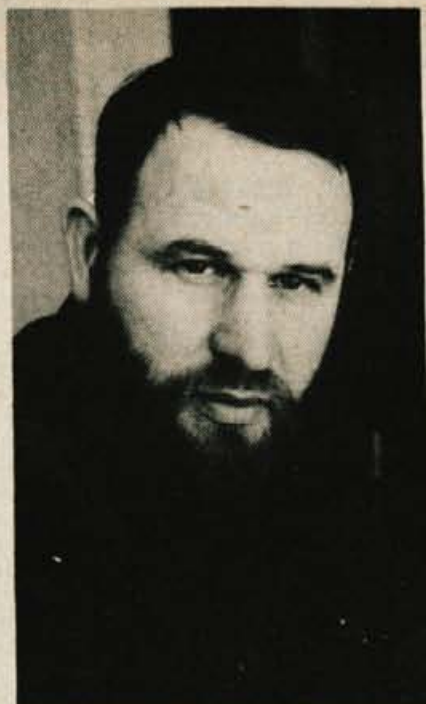
*Sosedje vžigajo automobile.
Svet se vozi na vikend.
TV se navdušuje za
celodnevno šolo,
zamejci bijejo plat zvona,
Azijci in zamorci umirajo od lakote.
Mi se odpravljamo k stricu
na kurjo pečenko!*

Za prozoren kozarec

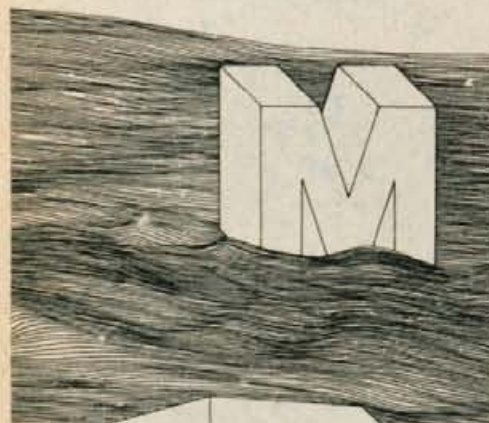
*Nocoj se po dolgem mraku
spet igrava
z mojimi temnoplavimi borovnicami,
z njenimi svetlo rdečimi jagodami.*

*Iz posode v posodo
pretresava dišeče kroglice
vsa razgreta,
usa mila,
v dih lipovega cvetja ovita,
usa na znotraj presijana.*

Za prozoren kozarec več o sebi veva.

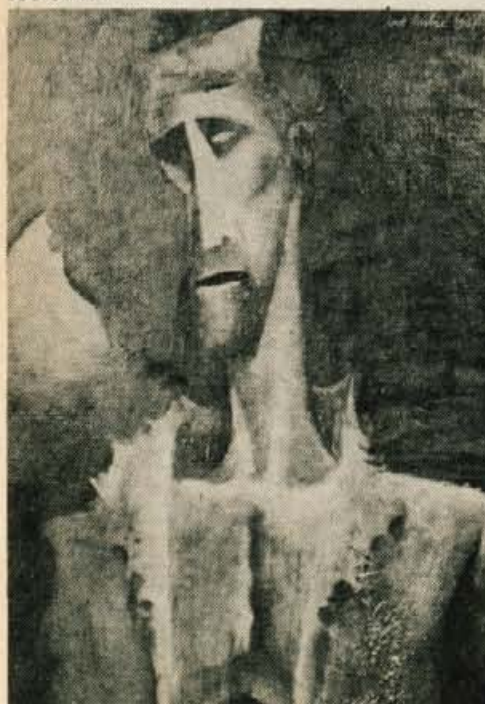

Martin Kadivec se je rodil 1936. leta v Ljubljani. 1966. leta je diplomiral na Filozofski fakulteti v Ljubljani, in sicer slovenščino in srbohrvaščino. S poezijo je sodeloval v Mladih potih, na Srečanjih v Gradišču in v Snovanjih. Poučuje slovenščino v osnovni šoli Stanka Mlakarja v Šenčurju. Stanovanje: Kranj, Jezerska c. 124 E.

Nejc Slapar

Ive Šubic

Pismo

*Prijatelji, tako slabo se počutim.
Napadajo me vsemogoče metamorfoze.
Vnema se možgansko cvetje,
najavlja se eskalacija duha,
ne vem še, samo delna ali totalna,
atomizacija skorje je neokusno abotna,
invazija tujkov neznosna.
Najbolj me grize alienacija spomina.*

*Prijatelji, dokler je še čas, si stisnimo roke.
Stiska je velika.
Procent možnosti vse manjši,
prehodi vse ožji.
Ko pride čas odtujitve,
bodo vsi odnosi,
bodo vse relacije,
vse vrednote bodo zvodenele.*

*Pozdravljeni, prijatelji.
Vse teže mi je biti ne človek,
vse teže mi je biti človek.*

Obraz VI

Kot da je okamnelo. Vse čaka.

*Pelargonije v popkih med zavoji kovinske ograje na balkonu,
vrtna škropilnica in novo žensko kolo pod balkonom,
obeljeni hlodi za na žago,
obtesani trami za hišo, ki je že dobila lokacijski blagoslov,
a gradbenega žegna niti pod roko ne more stakniti,
grlica na majavi fižolovi prekli, golobje, kot vedno, na slemenu,
stražar Sultan z zobmi na pragu, mačka z vzbočeno hrbtenico ob krtini.*

*Ostri zvok kose visi v zraku,
presunljivo piskajoči potujoči zvok aviona tiči v zraku,
senca rodnega krova se senči ob hiši,
džungla glasov se vozla nad dobrovo.*

Vodnjak na dvorišču čaka,

*premog v kleti čaka,
oreh, zasajen ob otrokovem rojstvu, čaka,
vodni steber v pocinkani cevi pa tudi čaka.*

*Rdeča detelja se rdeči v cvetju,
kolovozne poti potujejo skozi gozd z marjeticami in smrdelami ob kolesnicah.*

Vrane na našem vrtu,

*vrane na škodlah kapelice na križpotju,
vrane na slovenskem kozolcu na ozarrah;
vrane in vrani pa kar krakajo, pa kar kavsajo.*

*Barve na zunaj in znotraj zvenijo,
glasovi so globinsko presvetljeni in registrirani,
svetloba se sama sebi pretvarja.*

Čudijo se priprta vhodna vrata,

*ogledujejo se luže na cesti,
denar v banki zasleduje svoj lastni drseči tečaj.
Udomačena agonija nam vsak dan zoblje z dlani,
srce je z žebljem pribito na tukaj in zdaj,
na pohodu je metamorfoza duha.*

Stvari čakajo, kaj bo.

Franci Zagoričnik

Mateji

Pesem za oba

Vodni curek na vodnjaku kot da je večno piten.

Glasovi in vonji živih

kot da se širijo, povračajo in spet širijo v kolobarjih.

Kot da sonce še vedno uprizarja požare na večernem nebu.

Kot da ni stalnice za primerjavo.

*Pridi pridi, punčka, preden nastopiš,
da ti ogrejem roke.*

Pomembne stvari kot da so pomembne

samo, kadar so, kot da so pomembne.

Ni ga kot novega Sokrata,

ki bi povedal, kaj da je pred prvotnim.

Ni ga kot heroja, ki bi večni duhovni boj izničil.

*Pridi, punčka, pridi, preden nastopiš,
da ti ogrejem roke.*

Vrednote se spreminjajo, kot da so stalne:

Kar je kot bolno, je zdravo, kar je grdo, je kot lepo.

Vse je, kot da je relativnost relativna.

Znanost kot da se je pootročila.

Oblast kot da se je postarala.

*Pa se kot v nedeljo popoldne na ozarrah balincata kot za kratek čas s »čistimi
kroglicami«.*

Oj kot idila, jumpajdijaja: vse kot si razlagate sami.

Vse dobre stvari, stavec, kot da so zunaj tebe.

Vse lepe stvari, stavec, kot da niso več zate.

Včasih kot da smo iskali naseljenih prostorov.

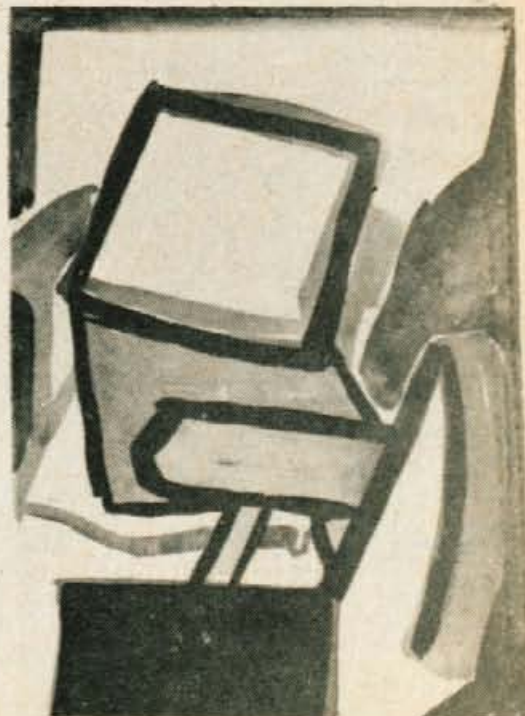
Danes kot da iščemo praznih, odzivnih prostorov.

Po topolu, po orehu, ki sem ju zasadil,

kot da vem, koliko je moja ura.

Pridi, punčka, da ti ogrejem roke, preden nastopiš.

Viljem Jakopin

Majda
Žontar

Pregled razvoja poštne prometa na Gorenjskem do prve svetovne vojne

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

POŠTNA SLUŽBA V PRVI POLOVICI 19. STOLETJA

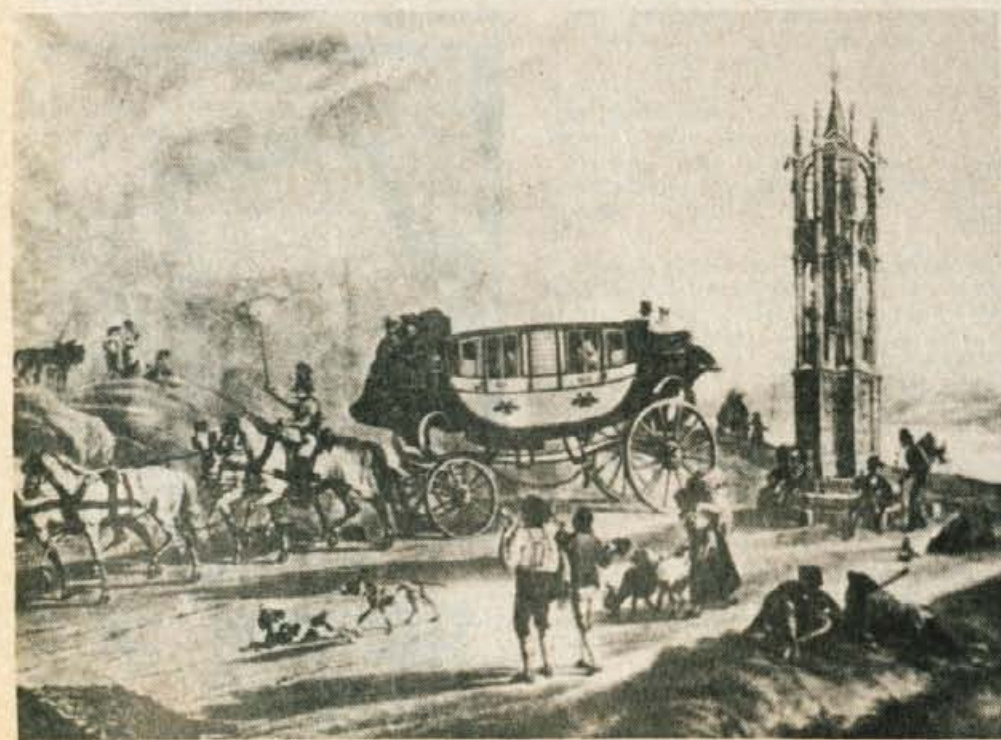
Nov položaj glede organizacije in obratovanja pošte se je ustvaril z ustanovitvijo Ilirskih provinc 14. oktobra 1809. Tudi v tem obdobju se je glavni poštni promet odvijal v smeri Gradec-Ljubljana-Trst. Na pomenu pa je pridobila poštna zveza Ljubljana-Kranj-Naklo-Zabreznica-Jesenice-Korensko sedlo-Beljak in dalje v smeri proti Tirolski. V okviru centralne uprave Ilirskih provinc v Ljubljani, so v letu 1810 postavili generalnega direktorja pošt. Vzporedno z drugimi področji so začeli Francozi v Ilirskih provincah na novo urejati poštno službo in poštne tarife v skladu s predpisi, ki so veljali v francoski državi. Vzpostavili so zveze s poštami sosednjih držav ter organizirali pisemsko, vozno in kurirsko pošto. Na Gorenjskem je bilo potrebno urediti prehode pošte čez državno mejo na Ljubelju in pri Trojanah. Temeljni predpis o

organizaciji pošte je izdal generalni guverner Ilirskih provinc septembra l. 1811. Poštni upravitelji so opravljali svojo službo na podlagi pooblastila generalnega poštne direktorja. Objavljen je bil razpis za najem poštne postaje, ki so jih posamezni prosilci dobili v zakup na podlagi posebnega patenta.

Po kratkotrajnem obstoju Ilirskih provinc, je bila do začetka oktobra 1813 ponovno vzpostavljena avstrijska oblast v slovenskih deželah. V poštne prometu so bili za to obdobje najprej značilni napori po izboljšavah in preureditvah v okviru obstoječega sistema. Iz deželnih šematizmov je razvidno, da se število poštne postaje na Gorenjskem v primerjavi s prejšnjim obdobjem ni spremenilo in je ostalo isto vse do izgradnje železnic, ko so poštne postaje ob cestah izgubljale na pomenu in so jih opuščali.

V težnji, da bi povečali območje in obseg pošte, so začeli po letu 1840 ustanavljati na Gorenjskem prve pisemske zbiralnice, ki so bile odmaknjene od glavnih poštne cest. Ukvarjale so se s pisemsko pošto in pošiljanjem manjših zavojev in so imele enkrat ali dvakrat tedensko zvezo s sosednjo poštno postajo, največkrat po posebnem slu. Najstarejša zbiralnica v Šk. Loki (1841) je bila povezana z ljubljansko pošto. V naslednjih letih so bile ustanovljene zbiralnice pisem še v Radovljici, na Bledu in v Kropi.

Poštna kočija – diligenca za prevoz potnikov

Postiljonska uniforma v 19. stoletju

NOVI MEJNIKI V POŠTNI SLUŽBI – POŠTNA REFORMA 1850, ŽELEZNICA

Že v prvi polovici 19. stol. so iskali način, kako bi bolje obračunavali poštino. Pisemske poštne tarife sta v navedenem obdobju urejala pravilnik o pisemski tarifi za notranji in mednarodni promet, ki je začel veljati 1. 7. 1817 in pravilnik z dne 1. 8. 1842. Po prvem so določali višino poštne glede na število poštne postaje, ki jih je prešla pošta in po teži pisem. Po drugem pravilniku pa so poenostavili obračunavanje poštne tako, da so določali razdaljo v miljah. Poštino je plačeval naslovnik, le pri pošiljkah, ki so bile namenjene v tujino in je bilo treba plačati tarifo ob oddaji pošiljke. V naslednjih letih so poštino občutno znižali. Glavni smisel reforme l. 1850 pa je bil v tem, da so plačevali poštino v naprej in da so kot dokaz za plačano poštino vpeljali tudi v Avstriji poštne znamke. Za razliko od Anglije, ki je prva uvedla poštne reforme leta 1840, so v Avstriji zadržali sistem obračunavanja po oddaljenosti med pošiljateljem in naslovnikom. Po l. 1850 so poštino ponovno nekoliko zvišali in šele l. 1866 je uvedla avstrijska poštna uprava enotno tarifo

Pošta v Gorjah pri Bledu v času med obema vojnama

5 krc. za navadno pismo v notranjem prometu ne glede na razdalje. V zvezi z izumom poštne znamke se v literaturi 20. stoletja, ki obravnava zgodovino pošte in filatelije, večkrat omenja tudi naš rojak Lovrenc Košir (1804 – okoli 1875), doma iz Spodnje Luše v Selški dolini. Vendar problematika v zvezi s poštno znamko ne sodi v okvir tega pregleda.

Ker so bila pisma za kratka obvestila neprimerna, so v Avstriji oktobra 1869 uvedli dopisnice. Povod za to je bil članek Emanuela Herrmana iz Koroške v časopisu *Neue Freie Presse*. Dopisnice so se hitro razširile tudi v drugih državah.

Pomemben mejnik v razvoju poštne službe pa je predstavljala izgradnja železniškega omrežja. Železnica je imela velik gospodarski pomen, ker je omogočala večji, hitrejši in cenejši transport. Železniško omrežje, ki ga je gradil nemški kapital zaradi lastnih koristi in potreb Avstro-Ogrske, se je naglo širilo. Od glavne prometne železniške povezave, ki je vezala Dunaj s Trstom, so v dobrem desetletju zgradili vrsto važnih odcepih v vse smeri. Vse te spremembe, ki so sestavni del industrijske revolucije, so izredno povečale obseg in hitrost poštnega prometa, na drugi strani pa so uničile stare, dotedanje oblike poštne službe. Železnica je kmalu postala glavno prometno sredstvo za prevoz potnikov in pošte.

Na Gorenjskem se je odvijal poštni promet na stari način še nekaj časa potem, ko je bil l. 1849 zgrajen odsek južne železnice od Celja do Ljubljane. Na tej progi je začela l. 1857 obratovati poštna ambulanca Dunaj-Trst. Deset let zatem so ukiniteli poštne postaje v Podpeči, pošto pa so predstavili na Brdo pri Lukovici. L. 1872 so opustili še poštne postaje v Št. Ožboltu in ustanovili poštni urad v Trojanah. Ko so l. 1870 zgradili železniško progo Ljubljana-Jesenice-Trbiž-Beljak, je kmalu prenehala poštna zveza čez karavanška prelaza. L. 1875 je zadnjič peljal poštni voz čez Ljubelj, prevoz pošte pa je prevzela poštna ambulanca, ki je že leto prej začela voziti na tej železniški progi. Postopoma so

odpravili poštne postaje ob obeh nekdanjih poštne cestah. Spremenili so jih v poštne urade, ali pa so v bližnjih večjih krajih ustanovili nove pošte.

V drugi polovici 19. stol. je dosegla pošta velik razmah. Tudi na Gorenjskem so ustanavljali številne nove poštne urade skoraj v vseh večjih krajih. Delili so jih na erarične, ki jih je neposredno upravljala država in na neerarične, ki jih je dajala država v zakup. Slednji so bili v večini, saj

je imela Kranjska l. 1873 le dva erarična in 122 neeraričnih poštne uradov. V začetku l. 1892 so po velikih prizadevanjih uvrstili tržiško pošto kot edino na Gorenjskem med erarične pošte. Imela je štiri stalne uslužbenke in pismonošo. Kranjska občina pa se je zaman trudila za poddržavljanje pošte. Vlagala je prošnje, ki pa jih ministertvo ni upoštevalo, čeprav je imel poštni urad v Kranju večji promet kakor nekatere druge že poddržavljene pošte. Graditev stranskih železniških prog, je imela za posledico da so tudi na teh smereh prenehali voziti pošto s poštne vozovi. Tako je leta 1891 dobil Kamnik železniško zvezo z Ljubljano, leta 1906 je bila zgrajena železniška proga Jesenice-Bohinjska Bistrica-Gorica in leta 1908 je stekla železnica Kranj-Tržič. Prevoz pošte s poštne vozovi je bil odslej omejen le na posamezne poštne okoliše, na zveze z železniškimi postajami in vožnje po mestu.

V 19. stol. so se uveljavili pisemski nabiralniki. Posamezni kraji na Gorenjskem so si prizadevali, da bi jih dobili potrebno število, za kar so morali dobiti privolitve od poštne direkcije v Trstu.

Raba slovenskega jezika na pošti je le počasi napredovala. Več ministerskih razglasov iz časa Taaffejeve vlade (1879-1893), je opozarjalo urade v slovenskih deželah, da se morajo držati predpisov v korist slovenščine. Številni občinski odbori so se obračali na poštne direkcije v Trstu z zahtevo po slovenskem ali dvojezičnem pečatu ali napisu.

Med novimi tehničnimi dosežki, ki so odločilno vplivali na razvoj poštne službe v 19. stol. zavzema posebno mesto iznajdba električnega telegrafa in telefona.

Viri in literatura so navedeni v katalogu Razvoja poštne prometa do prve svetovne vojne, ki je izšel ob razstavi Gorenjskega muzeja, decembra 1977.

Poštni voz za prevažanje pisem in paketov

France
Bratkovič

Zapiski z dijaškega stojišča

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

Scenografa Drama ni imela. Za scensko opremo je moral po svoji večji ali manjši domiselnosti skrbeti režiser vsakokratne predstave sam. Njegova domiselnost pa je bila še omejena z zmeraj skromnimi sredstvi, odobrenimi za opremo. Ta dodatna obveznost je bila tako samoumevna, da so kritiki v svojih ocenah tudi za scenografijo zmeraj pohvalili ali pogrjajali režiserja. Izjemoma je nekatere zahtevnejše predstave predvsem Shakespeara opremil operni scenograf Vaclav Skrušny, kasneje pa slikar Ivan Vavpotič. Ves čas do vojne pa je bila strokovnjakova oprema iger v Drami prej izjema kot pravilo.

Naj pomislim, kako je malomeščanska sredina gledala na svoje igralce. Nedvomno ne tako, kot v Molierovih časih, ko so gospodinje svarile sosede: poberite obešeno perilo, komedijanti prihajajo, še zmeraj pa meščan ni bil docela prepričan, ali je igralec »salonfähig« ali ne. Seveda pa so bile tudi popularne osebnosti, kot »večni mladenič« papa Danilo, pred katerim je pri srečanju snel kapo tudi zadnji predmestni vajenec. Nam mladim so bili igralci idoli, prav tako kot licejkam operni tenorji. Bili smo počaščeni, če smo lahko statirali in je ob tej priložnosti ta ali oni igralec spregovoril z nami. Prav tako je vsaka mlajša igralka imela med nadobudnimi statisti vsaj enega skrivnega oboževalca. Kadar ni bilo jasno, komu je namenila Dulcineja mimobežen nasmeš sta tekmeča spor poravnala po skušnji v dvoboju s pločevinastimi meči, dokler ni odrski mojster duelanta in sekundantov vrgel na cesto.

V drugi polovici dvajsetih let so se za menoj zaprla vrata skromnega enonadstropnega poslopja na Aškerčevi cesti s ponosnim nazivom Tehnična fakulteta. Hkrati s tem in zaradi tega dogodka se je izpraznil tudi moj prostor na dijaškem stojišču. Nisem pa bil na svojem delovnem mestu nikdar toliko oddaljen od Ljubljane, da si ne bi mogel ogledati v Drami tistih predstav, za katere sem sodil, da jih je treba videti.

OD ŠESTOJANUARSKE DIKTATURE DO APRILSKEGA UDARA

Narodom vsiljena Vidovdanska ustava l. 1921 je bila v novi državni stavbi tista usodna razpoka, zaradi katere se je dvajset let kasneje sesula pri prvem sunku. Že v začetku skupne poti so bili Slovenci osiromašeni z denarno zamenjavo štiri krone za en dinar. Od marčne revolucije naprej pričakovana Zedinjena Slovenija je obstajala le tri leta in bila z novo upravno razdelitvijo spet razbita na kranjsko in štajersko polovico. S strelji v stavkajoče železničarje na Zaloški cesti je vlada pokazala, kako bo razreševala razredna nasprotja. Porabila je prvo priliko zato, da je razveljavila 59 komunističnih poslanskih mandatov in razpustila komunistično partijo. Vse pogosteje in močneje se je uveljavljala težnja, da sledi političnemu

zedinjenju tudi jezikovno zlitje v srbo-hrvaščino. Ne le slovenska buržoazija, tudi literarna srenja ni bila enotna v tem, ali naj ostanemo Slovenci ali postanemo Planiški Hrvati. Zalosten dokaz skromne samozavesti in prevelike uslužnosti je bila med mnogočim drugim tudi uprizoritev Vojnovičeve igre Smrt majke Jugovića, ki so jo v slovenskem gledališču odigrali v srbohrvaškem jeziku. Onkraj Sotle se je zaostrovalo nasprotje med hrvaško in srbsko buržoazijo. Po zgledu italijanskih fašijev so se začele porajati razne polvojaške totalitaristične organizacije. Kot protitež unitaristične Orjune, ki so ji trboveljski rudarji strli hrbtenico, so nastale podobne separistične hrvaške in srbske bojne organizacije Hrnao in Srnao, ki so se ob razpadu države naglo prelevile v ustaše in četnike.

Delavski razred, ki ga je pestilo gospodarsko izkoriščanje in zmeraj hujše socialne krivice, je skušala vlada ukrotiti z gorjačo. Mnogi komunisti in sindikalni voditelji so bili mučeni in ubijani v zloglasni Glavnjači, trdnjavi neusmiljenega policijskega terorja. Brezpravice se je bohotalo, saj je bila celo skupščina zaradi kupovanja poslanskih glasov in mnogih drugih nečednosti ob ves ugled. Agonijo parlamentarnega sistema so zaključili strelji v skupščini, ki je vladni poslanec z govorniškega odra postrelil voditelje hrvatske opozicije. Ta, v zgodovini parlamentarnih demokracij edinstveni primer, je prebrisan o izrazil kralj Aleksander za državni udar. Januarja 1929 je razpustil parlament, razveljavil ustavo in se postavil za samovladarja. Nihče ni jokal za »narodnimi zastopniki«, toda kmalu smo občutili, da je celo slaba demokracija le boljša od diktature, ki jo je po kraljevih navodilih izvajal brutalen general.

Naključna posledica šestojanuarske diktature je bil prihod dr. Branka Gavella v ljubljansko Dramo. Ta gledališki umetnik z obsežnim dramaturškim znanjem in veliko odrsko izkušnjo je deloval že na mnogih odrih doma in na tujem. Pred prihodom v Ljubljano je bil ravnatelj Srbskega narodnega gledališča v Beogradu. Po šestem januarju je bil odpuščen, ker kot Hrvat in posebej še napreden intelektualac na takem mestu ni smel ostati.

Dr. Gavella je prišel v Ljubljano v trenutku, ko je slovenska odrska umetnost v desetletnem zorenju prišla v predmetve hiše evropske gledališke kulture. Potreben je bil le še dober korak do enakovredne uvrstitve med evropske odre in na ta korak je popeljal Dramo Gavella. Bil je izjemen oblikovalec odrskega prostora, razgibane mizanscene in tenkoslušen dirigent, ki je znal iz svojih igralcev izvabiti tudi najbolj skrite podzavestne izrazne močnosti. Odkril in pokazal nam je drugačnega, neheroičnega Levarja, okoli katerega razporeja galerijo motnih, ciničnih in degeneriranih likov iz Krleževega glembajevskega ciklusa. Prav v teh dramah je Levar dosegel popolno umetniško zrelost in največji razpon gledališke ustvarjalnosti.

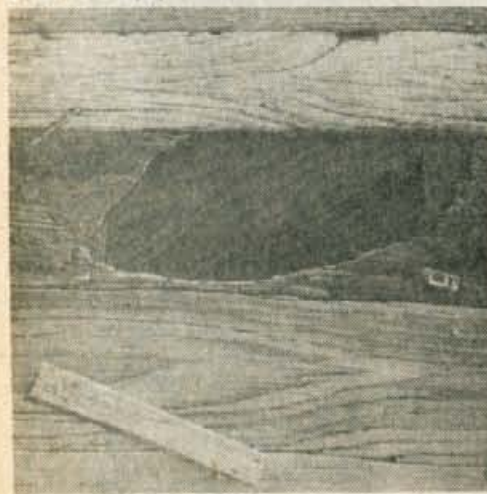
Videti je bilo, kot da je Gavella hotel najprej preizkusiti njegov umetniški poten-

Boris Jesih

Peter Jovanovič: Butalci. S kiparske razstave v Kranju

Tomaž Gorjup

cial v Balzacovem Mercadetu. Mercadet je čez glavo zadolžen grandseigneur, ki ga na vsakem koraku preganjajo upniki, on pa se z izredno prožnostjo duha in drznimi zvižajami izvija z njihovega primeža, dokler ne dočaka čudežne rešitve, vrnitve obogatelega družabnika Godeav-ja. (V sodobni dramaturgiji Becketova junaka ne dočakata rešilnega Godot-a.) Levar je podoba zadržanega imenitnika postavil na oder živo, brez teatralike, dognano do drobnih detailov, kot da je navdih zaniemal iz lastnih podobnih bridkih izkušenj.

Za Balzacom je uprizoril Gavella v treh zaporednih sezonah 1930-1933 tri drame Miroslava Krleža: Gospoda Glembajeva, zatem Ledo in nazadnje V agoniji. Vsakomur, ki je gledal prvo uprizoritev Gospode Glembajevih v Drami, je ostala predstava v trajnem spominu. Moralni in materialni propad meščansko plemiške rodbine, obračun med mogočnim bančnikom Glembajem - Levarjem in sinom Leonom - Emilom Kraljem, pri katerem iz vsake besede prši brezmejno sovraštvo in sla po maščevanju, velika dama baronica Castelli - Marija Nablocka, ki se razgali v pohlepno vlačugarsko ženščino, ves ta kačji splet zločina, laži, pataloških samomorilskih tipov, hinavskih monsignorov je Gavella prikazal v tako dognani veristični imitaciji pravega življenja meščanske družbe, da ljubljansko občinstvo česa podobnega do tedaj ni doživelo. Bilo je očarano nad velikim artizmom in zgroženo nad vsebimo, nad brutalnim koncem. Glembajevi so bili odrsko delo, s katerim bi ta ansambel tačas lahko nastopil v katerem koli evropskem gledališču. V enakem novorealističnem, psihološko poglobljenem slogu ter s podobnim uspehom je Gavella uprizoril tudi Ledo in V agoniji.

Gavellov stik z Dramo in njegov odločilni poseg v slovensko odrsko ustvarjalnost se je obnovil takoj po končani vojni. Nekaj let je mojster na novo ustanovljeni slovenski gledališki akademiji kot profesor za režijo posredoval bodočim igralcem in režiserjem svoja spoznanja in odrske izkušnje, hkrati pa še sodeloval v dramih z večjim številom režij.

Leta 1929 ni poznalo le zloglasnega januarja, ampak tudi usodni oktober, tisti oktobrski dan na borzi na Wall-Streetu, ko je v nekaj urah razpadel svetovni denarni in kreditni sistem. Za Ameriko se je kmalu tudi Evropa znašla v najhujši gospodarski krizi bankrotov, brezposelnosti in bede. Državo, ki ni imela ne politično ne gospodarsko zdravih temeljev, je ta pretres prizadejal še težje. Množice delavcev so izgubile zaposlitev in došolani ljudje so leta čakali na kakršno koli službo. V revirjih so rudarji delali samo dva dneva v tednu, druge dni pa so v skupinah romali po Zasavju od kmetije do kmetije. Revez je iskal pomoči pri siromaku. Dolenjski kmet mu je lahko ponudil le kos kruha in kupico vina, gospodinja pa mu je natresla v torbo prgišče ali dva fižola ali merico prosa za družino. Kmet je bil le malo na boljšem od delavca. Pridelka ni mogel spraviti v denar, živina ni imela nobene cene in na sejmih so bili kupci redki ko bela vrana v črni jati. Hmeljarje v Savinjski dolini je zadušila alkoholna prepoved v Združenih državah in po kmetijah je zapel rubežni boben. Kmetski dolgovi so naraščali. Treba je bilo plačati davke, zavarovalnico, kupiti obutev in obleko, za družino, v hiši pa ni bilo dinarja. Prezadolženih kmetij je bilo toliko in kupcev na dražbo pognanih posestev tako malo, da je bila vlada

prisiljena uzakoniti moratorij. Z zakonom je bilo ustanovljeno izterjevanje dolgov in obresti vsakomur, ki se je izkazal za kmeta. V uradu, kjer sem vodil pregled nad okoli desetstisoč kmečkimi in nekmečkimi posestvi, smo v nekaj mesecih izdali na tisoče takih potrdil. Izgube zaradi moratorija pa ni utrpel bančni kapital, ampak mali varčevalci. Hkrati z uvedbo moratorija so banke in posojilnice ustavile izplačevanje hranilnih vlog in do začetka vojne so dobili varčevalci povrnjen le malenkosten del svojih prihrankov.

Beda, v katero je zapadel delavski razred zaradi brezposelnosti in neusmiljeno izkoriščanje zaposlenih sta prisilila delavstvo v silovit mezdni boj. Posegli so po zadnjem orožju - stavkah, ki so se razplamtele po vsej deželi. V tem mezdnem boju je bila najbolj kruta pa tudi najbolj odmevna gladovna stavka trboveljskih rudarjev v sami jami.

Gospodarske težave so hudo prizadele kulturne in prosvetne ustanove, slovenske še posebej. Za že tako nepopolno univerzo je bilo na račun štednje načrtovano nadaljnje krčenje in ukinitve nekaterih oddelkov na tehniko. Gledališču je bil državni prispevek zmanjšan skoraj za polovico v primeri s prejšnjim letom. Prejemki igralcev so bili občutno zmanjšani in še te revne plače so prejeli z zaostankom. Obisk predstav je plahnel, saj je prenekateri dotedanji abonent moral izbirati med kruhom in kulturo.

Vodstvo gledališča je z igralci vred krčevito iskalo izhod iz nastalih težav. V nekih možganih se je celo rodila zamisel, naj bi zaradi štednje zopet združili v isti hiši opero in dramo, kot je bilo to pred prvo vojno. Hiša v Gradišču naj bi za naprej služila bolj donosnim kabaretnim in podobnim prireditvam. K sreči se za tako ureditev kulturnih problemov ni ogrel noben resen človek.

Gledališču je ostala samo možnost, da z večjim obiskom zboljša svoje finančno stanje. Da bi zvečali svoj prispevek v plitki proračunski skledi, so prirejali predstave na prostem, med kakovostni program so začeli vrvati plehke burke ali preprosto prirejene nabožne igre. Iz tega izbora pa je treba omeniti znamenito Hofmanisthalovo moraliteto Slehernih, zlasti uprizoritev na ploščadi pred munsko cerkvijo. Predstava je učinkovala kot mogočen samospev, ki ga poje Slehernik - Levar.

(Nadaljevanje v naslednji številki)

Jože Gorinšek

Zdenko Huzjan

Cene Ribnikar

Črtomir
Zorec

Jenkove Lavre

Naučni smer v slikarstvu je med drugimi zastopal Boris Lavrič v Prešernovi hiši v Kranju

Simon Jenko: fotografija iz zadnjih pesnikovih let (iz zupuščine J. Steleta, Kamnik)

Franc Kidrič je v treh številkah 54. letnika Ljubljanskega Zvona (1934) objavil spis »Prešernove Lavre«. — Pričujoči zapis mi skuša biti skromen par.

Najprej je treba reči, da se one štiri žene, ki so se tako ali drugače dotaknile čutečega srca Simona Jenka, nikakor ne morejo (ne mislim na človeško plat, pač pa le na pesniške spodbude) vzporejati z Dantejevo Beatrice ali s Petrar-kovo Lavro, niti s Prešernovo Julijo.

No, kar naštejemo te očitne in nečitne, vselej pa plahе zemske ljubezni poeta Sorškega polja:

najprej je tu trinajstletna Lavoslava Kuraltova, ki vznemiri šestnajstletnega novomeškega gimnazijca:

sledi ji dozorela gospa Marija plem. Reinleinova; le-ta buri erotično domišljijo dunajskega visokošolca, mladega komaj triindvajset let;

tu vmes ali pred epizodo z Reinleinovo bi sodilo tudi nejasno dunajsko

razmerje z neko Francozinjo, ki ji pa jenkoslovje še ni dognalo imena;

bolj jasna je podoba domačinke iz Praš. Janezove Neže, ki jo je nežni Šmonca gledal z manj pesniškimi pa bolj nagajivimi očmi;

in naposled se pojavi ob že na smrt bolnem pesniku Marija, sestra Jenkovega pobratima Valentina Mandelca, vdano, krhko, zvesto žensko bitje že odcvelih let ...

LAVOSLAVA KURALT

Krščena na tuje ime Leopoldine se je v rodoljubnem zanosu raje imenovala Lavoslava. Bila je hčerka deželnega svetnika Antona Kuralta.

Kot odličen, a reven dijak je Simon Jenko nekaj mesecev poučeval Kuraltove otroke. Pri tem se je zaljubil v svojo učenko, še ne trinajstletno Lavoslavo. Verjetno se je razmerje poglobilo v šolskih počitnicah, ko je Simon Jenko preživel poletne počitnice na gradu Podturnu pri Semiču. Le-ta in pa graščina Smuk sta bili tedaj Kuraltovi lastnini. Domnevati smemo, da je Simon prihajal na počitnice h Kuraltovim tudi še kot sedmošolec, morda tudi že kot osmošolec. V tem času pa je rosno mlada Lavoslava gotovo že dozorevala, vsaj v taka leta je prišla, da je mogel Jenko videti v njej svoj pesniški in erotični ideal.

Potem je odšel Jenko na Dunaj, da bi si priboril poklic. A že šesto leto je študentoval — tedaj pa ga je zadela novica: Lavoslava se je poročila z novomeškim okrajnim predstojnikom Janezom Logarjem.

Ze precej negotov študent brez opravljenih izpitov se je pričel zavedati izgubljenega časa. Ob tej vesti iz domovine je zapisal v svoj dnevnik:

»Sam se moram čuditi, da me je ta novica tako prijela. Bog jej daj srečnih dni, meni pa, da bi jo lahko pozabil! Čudna beseda! Moje najboljše pesmi mi je navdihnili in če hočem zaljubljen pesem napisati, je vedno ona, na katero mislim. — Enkrat samkrat bi jo še rad videl in vedel, kaj bi mi srce občutilo; morebiti, da je vse vkup le fantazija, ki bi se izgubila, ko bi jo videl, morebiti pa tudi ne. Prva, dasi otroška ljubezen je več vredna, nego vse poznejše.«

Dognano je, da so »Obujenke« vse napisane z mislijo na Lavoslavo. Pa tudi druge Jenkove pesmi, nastale na Dunaju že prej, kažejo na erotična čustva, ki jih je pesnik posvečal svoji dolenski Lavri.

Zelo značilno je tudi posvetilo Jenkovih »Pesmi«, ki so v knjigi izšle leta 1864. Posvetilo ima naslov »Namen mojih pesmi«.

Fauvizem v portretni umetnosti kažejo dela akademskega slikarja Albina Polarnarja (Prešernova hiša v Kranju)

Med gorenjskimi likovniki na izmenjalni razstavi v Murski Soboti se je predstavil tudi akademski slikar Jože Trobec

*Ko moje pesmi tiskane
po belem svetu bodo šle,
nek'teri mož jih bo izbral
in dragi svoji v dar podal.
Ko tvoj v Ljubljano pride mož,
tud' ti dobila ene boš,
v rudeče usnje vezane
in z zlatom bodo rezane.
O, beri jih, preberi vse,
saj tebi so napisane.*

Še druga pesem, četudi le štirivrstična z naslovom »Skrivnost« kaže na najbrž še vedno tlečo ljubezen do Lavoslave, zdaj že žene Logarjeve

*Kdor vprašal bo, čigavo čast li
pojem,
zastonj bo vprašal po imenu
tvojem;
očitno ga izreči nisem smel,
skrivaj povedati ga nisem tel.*

Lavoslava Kuraltova poročena Logar je živela v letih 1840–1876. Bila je narodno zavedna in literarno izobražena ženska, manj pa se je brigala za dom in družino. Njen soprog pa je bil izjemno dober človek in je dočakal kar visoko starost (1820–1903). Iz teh podatkov je tudi očitno, da je bil Lavoslavin mož celih petnajst let starejši od Jenka in dvajset več od svoje žene, ki pa je umrla še mlada, komaj šestintridesetletna. Njen pesnik je umrl še mlajši – v štiriintridesetem letu... Višji sodni svetnik Janez Logar je preživel oba!

MARIJA plem. REINLEIN

Med Jenkovimi pesnitvami zbudi pozornost trikitična »Tujki«

*Prosim te, tujka ljubezniva,
v mé ne upiraj temnih oči,
da se ljubezen nepremagljiva
v mojem srcu ne obudi.*

*V njem že nosim ljubezen verno,
spremlja me zmerom in pousod;
davno z vdanostjo neizmerno
ljubim naš slovenski rod.*

*Lepa tujka, kako boš čutila
ti vdanost verno z menoj,
reci, kako boš ti ljubila
narod moj neizmerno z menoj!*

Na Dunaju je tudi Simon Jenko moral jesti kruh mnogih slovenskih visokošolcev – kot domači učitelj bogataških otrok.

Pesnikov brat Ivan Jenko, sam tudi pesnik, je o tej dunajski bratovi ljubezni pisal tako-le: »Najbolj čudno in tudi najnespametnejše zaljubil se je Simon zadnje leto svojega bivanja na Dunaju. Zagledal se je v ženo, ki je bila, kakor kažejo pisma, izobražena in duhovita, ali bila je dosti starejša od nje in bila je – mati njegovih učencev. Ali je res njeno obnašanje vzpodbujalo ga k ljubezni, kakor bi bilo soditi iz zapiskov v njegovem dnevniku, določiti je težko. Vsekako bila je žena razumna in pametna dovolj, da je razvidela,

(Nadaljevanje na naslednji strani)

Stefan Galič

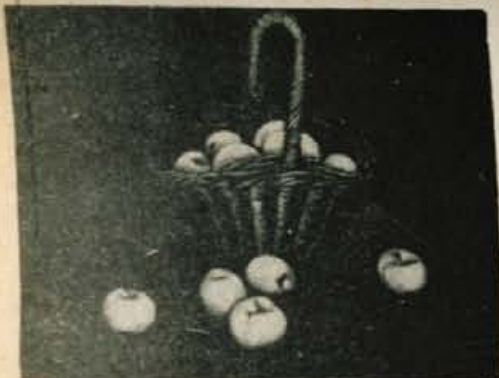

Med slikarji realisti se je v Prešernovi hiši predstavil France Boltar

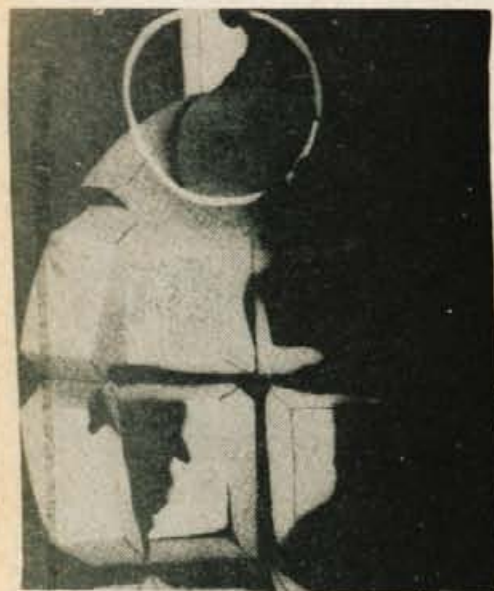
Slikarska igra šimpanza iz Cincinnatija

S prve razstave gorenjskih likovnih skupin, ki jo je pripravila Iskra – Elektromehaniška Kranj

Vinko Hlebš

Izidor Jalovec

Pavel Lužnik

Jože Volarič

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

kako neumestna bi bila taka ljubezen, in skušala jo je tudi njemu izbiti iz glave. – Simonu, kakor je videti, segel je sprva občutek globoko v srce; priča so strastne, dasi po obliki ne dovršene pesmi, napisane proti koncu leta 1862. Strast in dvombe, ljubezen in žaljeni moški ponos izraža se v njih.

Marija plem. Reinlein je bila žena ministrskega svetnika, ki je izhajal iz bogate židovske rodbine. – Najbrž mož ni slutil za prepovedano ljubezen med svojo ženo in študentom Jenkom, kajti še po Jenkovem odhodu je Reinleinov sin pisal svojemu nekdanjemu učitelju nekaj toplih, pristranskih vrstic. Če pa je stala za sinovim pisanjem njegova mati, kaže le na to, da ženska ni bila povsem ravnodušna do našega Jenka.

Nekateri jenkoslavci pa menijo, da ni prav zanesljiva trditev, da je pesnitev »Tujki« posvečena prav Reinleinovi. Kajti Simon Jenko je imel na Dunaju tudi občasno razmerje z neko vzgojiteljico, Francozinjo. Tudi ona je bila zanj in za njegov narod tujka...

Prišla pa je sama tudi med njiju; v svojem dnevniku Jenko sam potoži:

»Ne bom se motil, če rečem, da me mora imeti v želodcu; saj pa tudi ni kmalu kdo ženski tako naredil, kakor jaz njej; šel sem in nikoli več prišel in še poslovil se nisem. – Pomiriti se z njo, je sedaj gotovo popolnoma nemogoče; občutek pa v srcu nositi, tudi ni nič prijetnega; tako je gotovo najpametneje, da jo pozabim in se je nikdar ne spomnim več.«

Če je pesem »Tujki« posvečena prav Reinleinovi ali tej Francozinji ali katerikoli tujki, ki se je v teku dolgih sedem Jenkovih dunajskih let čustveno dotaknila pesnikovega srca, ni niti tako pomembno. Kajti pesem je pomembna bolj za poznavanje Jenkovega čistega rodoljubja – strah, da bi njegova življenjska sopotnica ne umela dovolj ljubiti naroda in jezika njegovega.

Nehote mi pride na misel Prešernova odklonitev graške neveste Kajetan. Ni hotel nemškute...

JANEZOVA NEŽA

V letih, pravzaprav v krajših poletnih obdobjih, ko se je mudil Simon Jenko doma v Prašah, je stopila v pesnikovo življenje zdrava domačinka, sicer izučena šivilja, velika in lepa zlatolaska, Janezova Neža. Pisala pa se je enako kot pesnik – Jenko. Kmečka lepota je bila očitno bolj izzivalne narave, koketno se je oblačila – staknila je nezakonskega otroka, ki pa je že v mladosti ohromel. Otrok je bil po obrazu pozneje neki nenavadno podoben Simonu Jenku... – Janezova Neža se je poročila z bogatim kmetom Čikom na Drago pri Škofji Loki. Na stara leta pa je bila prava mučenica. Skrbeti je morala z delom svojih rok za ostarelega moža in za bolnega sina.

Kaže pa, da Simon Jenko do Janezove Neže ni gojil kakih globljih čustev. – Pesmi, ki jih je pisal z mislijo nanjo, so bile fantovsko razposajene ljubezen-

ske narave. Bolj šegave kot resne, tragične nikoli.

Le dve kritici pesmi »Od Janezove Neže« ilustrirata dovolj Jenkov odnos do nje.

Lepa Neža,
to je mreža,
v k'tero srca se love;
bolečine
vse fantine,
ko jo vid'jo, v prsih skle.

Pa ni hiše,
kjer dvoriše
tak' pokojno bi b'lo;
saj do hrama,
kjer spi sama
vsako noč gre fantov sto.

Frančiška Jenko, rojena l. 1876, pesnikova nečakinja je poleg drugega povedala, da je imel Simon Jenko Janezovo Nežo rad, ona pa njega. – Taista je tudi trdila, da je njen stric v pesnitvi »Pastir« mislil na Janezovo Nežo, četudi ji je spremenil ime v Lenko.

Do katerih meja je segalo razmerje pesnika Jenka do lepe sovaščanke, ni znano. Morda je bilo vse skupaj le poletno znanstvo, vaško tovarštvo pa tudi s precejšnjo mero nagajivosti, kot je med domačini navada.

MARIJA MANDELČ

Bila je zadnja žena, ki se je dotaknila pesnikovih sanj.

Ko se je Simon Jenko preselil z odvetniško pisarnico dohtarja Prevca iz Kamnika v Kranj, se je že ves bolan in brez upanj navezal na Marijo Mandelč, prijateljevo sestro. – V zadnjih letih pred Jenkovo smrtjo je vseskozi veljala za nevesto pesnika Simona Jenka.

Marija Mandelčeva ni dala Simonu Jenku nobenih pesniških pobud – poklonila pa mu je dosmrtno zvestobo, najdragocenejšo kar neka ženska lahko možu da.

Marija Mandelčeva je stala bolnemu pesniku vdano ob strani. Prav ona je našla ono nesrečno vsoto denarja 700 goldinarjev, zaradi katerih je imel Simon Jenko zagrenjene še poslednje ure. Denar, ki ni bil njegov, je v bolezenski raztresenosti založil. Bal se je, da ga bodo imeli za nepoštenega, če se denar ne bo našel. Marija Mandelčeva je ta denar našla v Jenkovi omari s perilom, kjer je bil varno shranjen. A, bilo je že prepozno, umirajoči pesnik je bil že brez zavesti...

SNOVANJA – posebno kulturno rubriko Glasa urejajo: Jože Bohinc, Benjamin Gracer, Janko Krek, Andrej Pavlovec (likovna umetnost, umetnostna zgodovina, arhitektura, urbanizem), France Pibernik (leposlovje, literarna zgodovina), Niko Rupel, Janez Šter, Albin Učakar (odg. urednik), Črtomir Zorec (kulturna zgodovina), Olga Zupan (zgodovina, arheologija, etnologija, spomeniško varstvo).